¹Владан Вукашиновић

¹Слађана Мијатовић

²Саша Величковић

³Виолета Шиљак

796.41 „19/20“ (497.11)

Оригинални научни чланак

¹Универзитет у Београду, Факултет спорта и физичког васпитања

²Универзитет у Нишу, Факултет спорта и физичког васпитања

³Алфа Универзитет, Факултет за менаџмент у спорту, Београд

ПРИЛОГ ПРУЧАВАЊУ ОСНИВАЊА ДРУШТАВА ЗА ГИМНАСТИКУ И БОРЕЊЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ

Сажетак

У раду су приказани резултати истраживања чији је циљ био да се критички сагледају подаци о почецима и редоследу оснивања грађанских друштава за гимнастику и борење у Краљевини Србији. То је омогућено проналажењем непубликованог документа из оставштине Јована Вање Петровића у Музеју физичке културе при Факултету спорта и физичког васпитања у Београду. Садржаји неколико пронађених писама бацили су ново светло на досадашња сазнања о првим покушајима увођења спорта у Србији изван Београда.

Кључне речи: ГИМНАСТИКА И БОРЕЊЕ / КРАЉЕВИНА СРБИЈА / ГРАЂАНСКА ДРУШТВА / СЕДАМ ПИСАМА / РЕДОСЛЕД ОСНИВАЊА / НОВИ ПОДАЦИ

УВОД

Добијањем независности на Берлинском конгресу (1878), стекли су се услови за још бржи развој Кнежевине Србије (1830-1882). И период који следи карактерисао се даљим напретком, привредно-економским развојем, социјалним напретком и политичком независношћу Краљевине Србије (1882-1918). То се посебно осећало у друштвеном животу. Савремене идеје и промене брже су се прихватале у Београду, а нешто спорије у мањим срединама. Српска интелигенција покретала је и помагала оснивање различитих институција. Међу ницијаторима позитивних друштвених промена био је и повратник са медицинских студија у Бечу, млади војни лекар и хирург др Владан Ђорђевић. Као начелник Са-

нитетског одељења Министарства унутрашњих дела, предложио је Министарству просвете, а уз подршку министра Милутина Гарашанина, да се организује једно велико гимнастичко друштво са органицима по Србији (Трујић, 1976).

Тако, виђени грађани Београда, међу њима и Никола Пашић, Милутин Гарашанин, Милан Ђ. Милићевић, Лаза К. Лазаревић, Милорад Шапчанин, Мита Ценић и други, понесени овом идејом, основали су „Прво београдско друштво за гимнастику и борење“ 1882. године (Петровић, 1983). У складу са поменутим циљевима др Владан Ђорђевић и академик Стеван Тодоровић потписали су Уредбу (правила) о раду друштва. Како се у то време као стални проблем јављао недо-

статак стручног кадра, један „нарочити“ задатак Друштва био је „да спрема учитеље гимнастике за наше средње, а доцније и основне школе, да спрема гимнастичаре који ће, мало по мало, успети да у својој вароши и варошици оснују гимнастичку дружину, а ове би стојећи све у непрекидној вези са централним гимнастичким друштвом у Београду саставили једну огромну мрежу установа, које би, избегавајући свако бесциљно пеливанисање, и радећи по једном заједничком хигијенском плану, за неколико година знатно унапредиле ниво телеснога здравља у Србији“... (Трујић, 1976).

Није без значаја подсетити се у каквим се приликама јављају овакве иницијативе упорних друштвених и спортских мисионара који су проносили сличне идеје са циљем покретања и организовања вежбања. У Кнежевини Србији средином 19. века осниване су приватне школе за телесно вежбање (од 1839), у почетку школе мачевања: школа фехтовања (мачевања-борења) у Крагујевцу (Николић), потом три школе мачевања у Београду (Нинићева, Кодерова и Вилмесова), и приватна школа пливања на Сави у Београду (Лепојевић и Данић). Почетак организованог вежбања гимнастике у нас сматра се оснивањем „Сликарске школе“ у Београду 1857. године коју је отворио академски сликар Стева Тодоровић. У њој су лицејци, поред часова из естетике, сликања и певања, вежбали гимнастику и мачевање. На великом гласу била је и врло угледна приватна школа гимнастике у Београду (Седлмајерова, 1866. год.), немачког учитеља гимнастике који је по турнерском систему држао часове гимнастике и ученицима београдских основних и средњих школа (Илић, Мијатовић, 2006).

Подршка и помоћ кнеза Михајла Обреновића представљали су велики подстицај развоју гимнастике и увођењу „теловецбовних“ вештина у институције. Настава телесног вежбања прво се реализовала у војним школама. Официрски кадар је, у оно време, био значајан део првих стручних кадрова за пропагирање и развој гимнастике (поред војних вештина), не само у српском школству, већ и у грађанским друштвима за вежбање. Овакав карактер вежбања у школама био је резултат политичких амбиција династије Обреновић, кнеза Михајла и краља Милана, да се српска војска модерно обучи и створи што спремнији резервни кадар, регрутован из редова ученика средњих школа (Илић, Мијатовић, 2006).

И поред ангажовања официрског кадра, није било довољно стручњака, па је проблем решавањем довођењем чешких соколских предњака који су ангажовани као учитељи гимнастике у школама, али и у гимнастичким друштвима. Чеси су стизали у Србију у више наврата: 1863, 1877, 1883, и касније у пет наврата до 1914. године, у време соколства (Петровић, 1983). Од првог довођења чешких соколских предњака почео је њихов снажан утицај на наше гимнастичаре. Постепено, гимнастика је крчила пут и у школству. Законом о устројству гимназија (1863) Министарство просвете и верских послова прописало је да надарени ученици, поред црквеног певања и музике, уче и гимнастику. После пет година министар просвете расписом уводи наставу гимнастике (физичког васпитања, прим. аут.) у основне школе Кнежевине Србије (1868). Од тада ће протећи још доста времена да би гимнастика и у основној школи постала предмет (1882) и како би се донео Наставни план по коме ће се настава гимнастике држати два пута недељно (1883) (Илић и Мијатовић, 2006; Јовановић, 1957). Школе су тада биле сиромашне у многим општинама и слабо опремљене справама и опремом. То време се карактерише конзервативним схватањима и спорашћу у прихватању школске гимнастике због повремених забрана, противљења, па и опструкција како предавача, тако и родитеља. Међутим, познате личности, научници, уметници, књижевници, политичари, помагале су вођењу широке акције да гимнастика у школама избори своје место.

„Прво београдско друштво за гимнастику и борење“, чији је председник био др Владан Ђорђевић, некадашњи члан гимнастичке дружине при „Сликарској школи“, наставило је, тј. обновило, активности поменуте школе. Током следећих десет година ово друштво је својим активностима иницирати оснивање сличних друштава по градовима Србије, сарађивати и пружати разну помоћ, али и одиграти важну улогу у школовању учитељског гимнастичког кадра и те како потребног широм земље.

О оснивању и раду грађанских гимнастичких друштава подаци су оскудни, објављени у пет монографских публикација у којима се пише о историји гимнастике и соколства (Сперњак, 1931; Петровић, 1983; Илић, и Мијатовић, 1994; 2006; 2008). Поред тога, ови подаци су непотпуни када су у питању године оснивања, посебно

но редослед оснивања, у појединим изворима недостају сва места у којима су друштва основана, у појединим су и погрешно наведене године оснивања. Имајући у виду да се током недавног истраживања и проучавања респективне фактографије дошло до одређеног броја нових података (Вукашиновић, 2013), спроведено је истраживање са циљем да се критички сагледају раније утврђени подаци о оснивању грађанских гимнастичких друштава у периоду од 1882. године до почетка оснивања соколских друштава 1891. у Краљевини Србији. Претпоставило се да је на основу аутентичних података из седам писама у приказаној преписци, пронађеној у оставштини Јована Вање Петровића, која је вођена у циљу оснивања нових гимнастичких друштава, могуће допунити постојећа сазнања новим чињеницама о почецима и редоследу њиховог оснивања.

МЕТОД

У истраживању су примењени историјски и дескриптивни метод. У оквиру хеуристике консултована је фактографска грађа из монографских публикација и подаци из архивираних докумената из оставштина Београдског гимнастичког друштва и Јована Вање Петровића. Прикупљени подаци су анализирани и упоређивани с обзиром на различите аспекте који се односе на оснивање гимнастичких организација у временском раздобљу од 1882. до 1891. године.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

У оквиру истраживања соколства (Вукашиновић, 2013), из архивираних грађа у Музеју спорта при Факултету спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду, пронађен је веома значајан документ, бљеснуо је као „археолошки драгуљ“, јер је трагање за истраживачким чињеницама попут археолошких ископавања. Подаци из овог аутентичног документа - текстуалног приказа представљају изузетно значајан траг за историју гимнастике, односно српског спорта. Тако, из оставштине о гимнастици и соколству вишег кустоса Музеја физичке културе

Јована – Вање Петровића светлост дана је угледао један његов необјављен рукопис, штампан на гештетнеру: „Иницијатива Београдског друштва за гимнастику и борење за оснивање сличних друштава у Србији“ (потписник Петровић, асистент на предмету Историја физичке културе, година непозната, архивирано под бр. 2649). У овом тексту, после краћег увода, приказао је аутентично у препису *седам писама* из оставштине Београдског друштва за гимнастику и борење, по датуму приспећа или експедовања. Садржаји писама осликавају прве покушаје овог друштва на успостављању сарадње и увођењу гимнастичког вежбања у појединим градовима Србије и у даљем тексту ће се интересантне појединости приказати аутентично.

У првом писму, председник Београдског друштва за гимнастику и борење др Владан Ђорђевић обраћа се 6. јула 1882. године:

„Управи новог Друштва за гимнастику и стрељање у Зајечару,

Са особитим задовољством Управа Београдског друштва за гимнастику и борење саслушала је у својој седници од 4. ов. м. саопштење г. Ф. Мијоковића војеног капетана и првог наставника гимнастике овог друштва – који доставља Управи: Да је у Вароши Зајечару основано Друштво за гимнастику и борење, под председништвом артиљеријског мајора г. Матеја Оптркића“. <...> „Управа београдског друштва радоваће се ако и од сада буде имала чешћег сазнања о стању и напретку гимнастичко-стрељачке дружине у Зајечару, којој жели сваки напредак и радо ће јој указати од сада сваку моралну потпору“.

Садржаји следећих пет писама из преписке потврђују податке из извора да су 1882. године, поред Београђана, и шабачки гимнастичари основали друштво, помињу се као врло активни, али и бацају сасвим ново светло на редослед оснивања друштава у Краљевини Србији и коригују и допуњују податке из литературе (Сперњак, 1931; Илић и Мијатовић, 1994, 2006 и 2008). Наиме, исте, 1882. године, после београдског друштва, као друго по реду основано је „Друштво за гимнастику и стрељање у Зајечару“ (јун 1882), иако се у појединим изворима наводи да је година оснивања 1890, док је у Шапцу гимнастичко друштво основано као треће по реду (септембар 1882).

Из садржаја ових, како Петровић наводи - „оригиналних“ писама, може се сазнати каквих

је тешкоћа било приликом покушаја оснивања, и она, осим имена појединаца, приказују какве су биле предрасуде и свест наших људи у оно време, а аутор запажа „да се менталитет ни до данас није променио (не само у Шапцу)“. Колико је у то време оснивање оваквих друштава било тешко и прави друштвени успех илуструје преписка, тј. **писмо упућено из Шапца 12. јула 1882. године председнику Београдског друштва др Владану Ђорђевићу:**

„Штовани господине,

све уредбе и правила примио сам, али до сада не могах никако успети у оснивању тога друштва у Шапцу. Док сам сондирао мисли овд. грађанства, изгледало је као да су једва дочекали, али кад сам јуче, 11. јула, сазвао ужи збор показа се свест своје дате речи од стране грађана у својој нагоћи. Од 30 позваних грађана, које трговаца и занатлија не дође ама баш ни један. Па многи и од чиновника не дође на скуп. Свега нас 16, што дођосмо, решимо да још једном апелујемо на грађанство, изаберемо привремени одбор од 6 лица и сазвати јаван збор и позвати на упис и рад.“

У даљем тексту наводе се имена појединаца који су изабрани у привремени одбор (члан суда, лекар, окружни подинжењер, трговац, суплент и известилац Михајло Г. Рувидић, предавач гимназије.

(написано 12. јула, експедовано 25. јула 1882).

Одговор др Владана Ђорђевића Михајлу Рувидићу, кога назива председником, иако ће касније бити изабран у пословођу, уследио је истог дана:

<...> „И ако је непријатан саопштај у Вашем писму да сте претходно нејак одзив нашли, кад сте 11. јула зазвали, с пријатељима, први скуп, - ипак нека Вас то не сневесели, да ствар напустите или у ревности охладните, бар док се зачедак дружини не створи. Доцније, у даљем току, да ако имадне толико пријатеља да јој притекну у помоћ да се одржи! У осталом то је обични симптом свију јавних удружења у Србији; и у томе и лежи потреба: радити томе симптому нехатности на супрот, - бар колико ко може!“

(експедовано 26. јула 1882).

У четвртном писму, послатом 1. октобра 1882. године стиже извештај Првом београдском друштву за гимнастику и борење:

„Учтиво јављамо Вам, да смо овде у Шапцу конституисали Друштво гимнастичко, под име-

ном „Шабачко друштво за гимнастику и борење“. Гајећи жељу да с Вама останемо вазда у вези и пријатељским односима, молимо учтиво да нам пошаљете 1. екземплар „карта за чланове“ јер пређе послати загубио се. Друштво има за сада два пут недељно своја вежбања и до сад броји на 38 чланова већином редовних“.

У писму су наведена и имена чланова Управе и одборника, међу њима су судски писар, благајник, окружни лекар, учитељ, трговац, књижар, рачуновођа општински и молер. У потпису су изабрани председник Шабачког друштва директор гимназије Стојан Марковић, и пословођа Михајло Рувидић.

У следећем, петом писму, већ сутрадан, 2. октобра, др Владан Ђорђевић отписује у име Београдског друштва:

„Управи шабачке гимнастичке дружине,

С особитим задовољством Управа Београдског гимнастичког друштва примила је писмо од Управе новоосноване гимнастичке дружине у Шапцу. Управа београдске Дружине овом приликом честита шабачкој дружини и њеној ревностној управи такву вољност и благодари јој прихватање ове корисне установе, са жељом да остане и да се умножи. <...> Управа Београдске гимнастичке дружине очекује да ће свеза обе наше дружине остати и даље непрекидна и корисна.“

У шестом писму др Владан Ђорђевић одговара 3. децембра на поруку Шапчана о потреби набавке ђулади за вежбање (од 27. новембра), „да залишних ђулади за сада нема, но желећи се драговољно одазвати поруци шабачке управе, да је одмах издат налог своме благајнику, да телеграфским путем за ваше друштво поручи 15 пари ђулади, и то 10 пари од по 5 – а 5 пари од по 6 килограма“.

Овим писмима придружено је и пронађено седмо писмо из 1885. године, отпослато из Смедерева председнику Београдског друштва Стеви Тодоровићу. Није тешко запазити да сва писма карактерише допадљивост старинског, архаичног општења у оно давно прохујало време, па се и садржај ове преписке прилаже аутентично:

„Управи Прве београдске дружине за гимнастику и борење,

Пре три године кад је Прва београдска дружина за гимнастику и борење основана, примила је на се и племениту дужност, да овакове корисне установе и по осталим местима по Србији, где год је могуће, расади. И Смедеревци, по примеру

Београђана, вољни су овакову дружину у својој средини установити. Како је пак Београдска дружина покретач свију овакових друштава, то привремена управа овд. Дружине сматра за част извести ту управу, да ће овд. Дружина држати свој главни скуп на дан 28. априла о.г. у 3 часа по подне у гостионици „Лафа“, на који нека изволи

Управа београд. дружине послати свога изасланика у лицу, кога она буде изабрала.

Смедерево 22. априла 1885. год.

Привремени председник

Ахило Калман, Предавач“

(примљено у Београду 23. априла 1885. год.)

Слика 1. Илустрације садржаја вежбања у друштвима за гимнастику и борење (Вукашиновић, 2013)

Из садржаја писма Ахила Калмана Управи Београдског гимнастичког друштва може се закључити да је пре конституисања смедеревског гимнастичког друштва било окупљања Смедереваца које је привлачила гимнастика и да се они називају дружином. Иницијатива за вежбањем гимнастике вероватно је потицала од наставника гимнастике, али и Ахила Калмана, професора немачког језика који је имао искуства да организује вежбање, пошто га је стекао као предавач гимнастике у Крагујевачкој гимназији. То су учили Смедеревци и ценећи његову иницијативност, бирали га за привременог председника, и видели и као будућег председника. Оснивање Смедеревског друштва за гимнастику и борење, прве спортске организације основане у Подунавском округу, потврђено је проналажењем још неких вредних података приликом сакупљања документационе грађе за проучавање смедеревског соколства (Вукашиновић, 2013).

Београдско друштво помагало је сва новооснована друштва слањем својих докумената: „Упутстава“ (правила београдског друштва о раду, утемељена на идеји неговања здравља, способности и ширења свести народа, посебно деце и омладине, прим. аут.), „Уредби“ („основне одредбе о оснивању и постојању друштва“) и „Правила вежбаонице“ („унутрашњи рад и поредак, као и организација друштвене вежбаонице“), образац чланске карте са евиденцијом долазака, што се сматрало темељом успостављања организације. Поред моралне помоћи, београдски гимнастичари помагали су и материјално – у ђулади од 5 и 6 килограма. Знања и искуства преношена су и посредством сарадње ових друштава са београдским друштвом, организовањем заједничких јавних наступа. Поједини смедеревски гимнастичари одлазили су у Београдско друштво да вежбају јер је било најбоље опремљено, где су стицали нова искуства у вежбању и организовању рада у друштву и касније их преносили смедеревским гимнастичарима и преузимали и носили руководеће функције у друштву.

ЗАКЉУЧАК

Са ове временске дистанце може се рећи да је визија коју су имали оснивачи Београдског друштва за гимнастику и борење, академик Стева Тодоровић и др Владан Ђорђевић, била заснована на идеализму и реалним очекивањима да ће временом, упркос сложеним друштвено-историјским приликама, заживети и развијати се гимнастички покрет, као значајан сегмент друштвеног и културног живота и упориште друштвеног устројства у Краљевини Србији. Њихова посвећеност и оданост узвишеним циљевима, међу којима је и да се физички оснажи и изгради моралан и здрав појединац, подразумевала је и сталну иницијативност у остваривању главног задатка – да њихово велико друштво постане матрица сличним основаним гимнастичким друштвима ван Београда.

Интересантне и значајне предочене чињенице, из непубликованог рукописа Јована Вање Петровића, по утврђеној аутентичности изнесених података већ су оправдале циљ овог истраживачког рада, а посебно јер и обогаћују и допуњују досадашња сазнања о истраживању појаве и редоследа формирања грађанских гимнастичких друштава у Краљевини Србији. Наиме, иако се сматрало да је 1882. године, после Београдског друштва за гимнастику и борење, као друго по реду основано шабачко друштво, незаобилазни факти омогућили су да се критички сагледа и утврди нов редослед оснивања грађанских гимнастичких друштава у Краљевини Србији: после београдског, следеће – друго основано гимнастичко друштво било је у Зајечару (јун 1882), док је у Шапцу гимнастичко друштво основано као треће по реду (септембар 1882). За четврто основано друштво у Смедереву подаци из седмог писма из преписке омогућили су утврђивање тачног датума оснивања, а то је 22. април 1885. године.

Овај прилог проучавању оснивања друштава за гимнастику и борење оправдао је претпоставку да ће се омогућити критичка провера и реконструкција постојећих података и као такав представља допринос изучавању првих покушаја увођења организованог спорта у Краљевини Србији. Нова сазнања до којих се дошло биће изузетно значајан траг за даља истраживања историје гимнастике и српског спорта.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вукашиновић, В. (2013). *Соколство у Смедереву, 101 година соколства и 128 година гимнастике (1885-2013)*. Смедерево: СИА.
2. Илић, С. и Мијатовић, С. (1994). *Историја физичке културе Кнежевине и Краљевине Србије, део 3*. Београд: Факултет физичке културе Универзитета у Београду.
3. Илић, С. и Мијатовић, С. (2006). *Историја физичке културе Кнежевине и Краљевине Србије, део 3*. Београд: Факултет физичке културе Универзитета у Београду.
4. Илић, С. и Мијатовић, С. (2008). Телесно вежбање у грађанским гимнастичким друштвима (1857-1914). У С. Илић (ур.) *Телесно вежбање и спорт у Србији (1857-2007)*. 150 година организованог телесног вежбања и спорта и 125 година соколства у Србији. Београд: ДТА доо
5. Јовановић, Б. (1957). Поводом стогодишњице организованог физичког васпитања у Србији. *Физичка култура*, 7-8, 327-330.
6. Петровић, В.Ј. „Иницијатива Београдског друштва за гимнастику и борење за оснивање сличних друштава у Србији“, рукопис, арх. бр. 2649 (стр. 1-7). Београд: Музеј спорта, Факултет спорта и физичког васпитања.
7. Петровић, В.Ј. (1983). Физичка култура до 1941. год. У М. Малетић (ур.), *Социјалистичка република Србија, II том*, (стр. 433-435). Београд: Књижевне новине.
8. Сперњак, Б. (1931). *Повест гимнастике и соколства*, друго прерађено и проширено издање. Винковци: “Ново доба” у Вуковару.
9. Трујић, Н. (1967). *Физичка култура у школама Србије у 19. веку*. Београд: Комисија за историју, Архив и Музеј физичке културе Србије.

BEITRAG ZUR ERFORSCHUNG DER GRÜNDUNG VON GYMNASTIK - UND KAMPFSPORTVEREINEN IM KÖNIGREICH SERBIEN

Zusammenfassung:

In dieser Arbeit wurden die Ergebnisse einer Untersuchung aufgezeigt, deren Ziel es war, die Angaben über den Beginn und die Reihenfolge der Gründung von bürgerlichen Vereinen für Gymnastik und Kampfsportarten im Königreich Serbien kritisch zu erfassen. Dies wurde durch den Fund eines unveröffentlichten Dokuments aus der Hinterlassenschaft von Jovan Vanja Petrović im Museum für Körperkultur im Rahmen der Fakultät für Sport und Körpererziehung in Belgrad ermöglicht. Der Inhalt einiger Briefe warf neues Licht auf bisherige Erkenntnisse über die ersten Versuche der Einführung von Sport in Serbien außerhalb Belgrad.

Schlüsselwörter: GYMNASTIK UND KAMPFSPORT / KÖNIGREICH SERBIEN / BÜRGERVEREINE / SIEBEN BRIEFE / REIHENFOLGE DER GRÜNDUNG / NEUE ANGABEN

Примљено: 03.04.2015.
Прихваћено: 04.05.2015.

¹Vladan Vukašinović

¹Sladjana Mijatović

²Saša Veličković

³Violeta Šiljak

796.41 „19/20“ (497.11)

Original scientific paper

¹University of Belgrade, Faculty of Sport and Physical Education, Serbia

²University of Niš, Faculty of Sport and Physical Education, Serbia

³Alfa University, Faculty of Sports Management, Belgrade, Serbia

ADDENDUM TO THE STUDY OF GYMNASTICS AND COMBAT ASSOCIATION FOUNDATION IN THE KINGDOM OF SERBIA

Abstract

This work shows the results of research whose goal was to consider particulars on the start and chronology of gymnastics and combat civil association foundation in the Kingdom of Serbia in a critical manner. That was possible thanks to the fact that one unpublished document in the legacy of Jovan Vanja Petrovic was found in the Museum of Physical Culture within Faculty of Sports and Physical Education in Belgrade. The contents of a few found letters created one new perspective on the former knowledge about the first attempts of sports initiation in Serbia, outside Belgrade.

Key words: GYMNASTICS AND COMBAT / THE KINGDOM OF SERBIA / CIVIL ASSOCIATIONS / SEVEN LETTERS / SEQUENCE OF FOUNDATION / NEW DATA

INTRODUCTION

The independence acquired at Berlin Congress (1878), made room for faster development of the Principality of Serbia (1830-1882). The following period was characterized by further progress, business - economic development, social improvement and political independence of the Kingdom of Serbia (1882-1918). It reflected specifically on the social life. Modern ideas and changes were accepted faster in Belgrade, whereas slower in smaller places. Serbian intelligence promoted and assisted in establishing various institutions. Among these initiators of positive social changes was also a repatriate from the medical studies in Vienna, a young military doctor and surgeon Dr Vladan Djordjević. As the head of medical department within the Ministry of Interior,

he proposed to the Ministry of Education, supported by Minister Milutin Garašanin, the organization of one grand gymnastics association with branches all over Serbia (Trujić, 1976).

So, the citizens of Belgrade with good reputation, amongst whom were Nikola Pasic, Milutin Garašanin, Milan Dj. Milićević, Laza K. Lazarević, Milorad Šapčanin, Mita Cenić, etc. inspired by this idea founded "The First Belgrade Gymnastics and Combat Association" in 1882 (Petrović, 1983). In accordance with the mentioned goals, Med. Dr. Vladan Djordjević and an academician Stevan Todorović signed the Decree (the rules) about the work of the Association. As at that time a permanent problem was lack of professional personnel, one "special" task

of the association was to “prepare gymnastics teachers for our secondary schools and later on for primary schools, to prepare gymnasts who will gradually succeed in forming gymnastics associations in their towns and tiny towns, and who will be in constant touch with the main gymnastics association in Belgrade, thus establishing a large net of institutions which without wasting any time, and working on one common hygiene plan, would significantly improve body health level in Serbia in a couple of years.”... (Trujić, 1976).

It is not insignificant to mention under which conditions such initiatives appear, the initiatives of persistent social and sports missionaries who transferred similar ideas with the aim of initiating and organizing exercising. In the Principality of Serbia, in the mid-19th century, private schools for body exercising were founded (since 1839), at the beginning fencing schools: a fencing school (fencing- battling) in Kragujevac (Nikolić), then three fencing schools in Belgrade (Ninić, Koder and Vilmes), and a private swimming school at the Sava River in Belgrade (Lepojević and Danić). The beginning of organized gymnastics exercising was highlighted by founding the Painter’s School” in Belgrade 1857 which was opened by the academy painter Steva Todorovic. There lyceum attendees, besides classes of esthetics, painting and singing, exercised gymnastics and fencing. A private gymnastics school in Belgrade had good reputation (Sedlmajer’s 1866), a school of a German gymnastics teacher who held classes to Belgrade primary and secondary school pupils, by raining system (Ilić, & Mijatović, 2006).

The support and assistance of Prince Mihajlo Obrenović presented great encouragement to development of gymnastics and introduction of body exercising skills into the institutions. Firstly, classes of body exercising were realized in military schools. The officer personnel was at that time a significant part among first professionals who propagated and developed gymnastics (besides military skills), not only in Serbian education system but also in civil associations for exercising. Such a training character in schools was a result of political ambitions of the Obrenović Dynasty, Prince Mihajlo and King Milan to train Serbian army in a modern way and to create more prepared reserve personnel, recruited from secondary school pupils (Ilić, & Mijatović, 2006).

Besides the officer personnel, there was lack of professional personnel, so the problem was solved by taking Czech falcon front men who were engaged as teachers of gymnastics in schools as well as gymnastics associations. The Czechs were coming to Serbia on several occasions: 1863, 1877, 1883, and later on five occasions till 1914, in the period of falconry (Petrović, 1983). Since the first bringing of Czech falcon front men, their strong influence on our gymnasts started. Gradually, gymnastics was cleaning the road in schools. By the law on grammar school organization (1863) the Ministry of Education and Religious Affairs proscribed that talented pupils, besides church singing and music should learn gymnastics. Five years later the Minister of Education introduces gymnastics (physical education, observation of the author) in primary schools of the Principality of Serbia (1868) by announcement. A lot of time passed since then until gymnastics became a regular subject in primary schools (1882) and until a Curriculum was made according to which gymnastics became a subject with two classes a week (1883) (Ilic and Mijatović, 2006; Jovanović, 1957). At that time schools were poor in many municipalities and had little of sporting equipment. The features of that time were conservative concepts and slow acceptance of gymnastics in schools due to occasional prohibitions, opposition and even obstructions both by teachers and parents. Nevertheless, famous persons, scientist, artists, writers, politicians helped by leading serious activities for gymnastics to get its place in schools.

“The first Belgrade association for gymnastics and combat” whose president was Dr. Vladan Djordjević, a former member of gymnastics association within “Painter’s school” continued, i.e. renewed activities of the mentioned school. During the following 10 years this association initiated foundation of similar associations in towns all over Serbia through its activities, cooperated and helped in various ways playing a significant role in education of gymnastics personnel needed all over the country in a remarkable way .

We don’t have rich documentation about the foundation and work of civil gymnastics associations - 5 monographs were published and there the history of gymnastics and falconry was written about (Spernjak, 1931; Petrović, 1983; Ilić, & Mijatović, 1994, 2006, 2008). Besides that, these facts are incomplete when talking about years of establishment, sequence of foundation, some sources are missing towns where

associations were founded, and some years of foundation were wrong. Having in mind the fact that during one recent research and study of respectable factography, some new facts arose (Vukašinović, 2013); the research was made with a goal to review previously determined data on establishing civil gymnastics associations in the period from 1882 until the beginning of falcon association formation in the Kingdom of Serbia in 1891. It was supposed that on the basis of authentic data in seven letters in the shown correspondence conducted with the aim of establishing new civil gymnastics associations, found in the legacy of Jovan Vanja Petrović, was possible to complete existing knowledge with new facts about the beginning and sequence of their foundation.

METHOD

Historic and descriptive methods were used in this research. Factographic documentation from monographic publications and data from the archived documents from legacies of Belgrade gymnastics association and Jovan Vanja Petrović were taken into consideration in the scope of heuristics. Collected facts were analyzed and matched with regard to different aspects which referred to foundation of gymnastics organizations in the period from 1882 till 1891.

RESULTS AND DISCUSSION

In the scope of falconry research (Vukašinović, 2013) from the archived documentation from the Museum of Sports within Faculty of Sports and Physical Education of Belgrade University, one very important document was found; it flashed as an "archeological jewel" because searching for research facts was like archeological digging. Data from this authentic document - textual review represents a very significant trace for the history of gymnastics, i.e. Serbian sports. So, from the legacy about gymnastics and falconry belonging to senior curator Jovan - Vanja Petrović, one of his unpublished handwriting printed on Gestetner came to daylight: "Initiative of Belgrade Gymnastics and Combat Association for foundation of similar associations in Serbia" (signatory Petrović,

assistant at History Department of Physical Culture, year unknown, archived under No. 2649). This text showed, after shorter introduction, the authentic correspondence in seven letters from the legacy of Belgrade Gymnastics and Combat Association, by date of receipt or expediting. Contents of letters depict the first attempts of this association to establish cooperation and introduce gymnastics exercising in certain towns in Serbia and the further text will authentically show interesting details.

In the first letter, the chairman of Belgrade Gymnastics and Combat Association, Dr. Vladan Djordjević addressed on July 6th, 1882:

"Management of new Association for Gymnastics and Shooting in Zaječar,

With special pleasure, the Management of Belgrade Association for Gymnastics and Combat at the meeting held on July 4th listened to the statement by Mr. F. Mijoković, a military captain and first gymnastics teacher of this association - who delivered to the management: that in Zaječar town the Association for Gymnastics and Combat was founded and its chairman was an artillery mayor Mr. Mateja Optrkić". <...> "The Management of Belgrade Association will be happy to have more information about the state and improvement of gymnastics and shooting association in Zaječar, to which he wishes all the progress and will gladly support it from this time on, morally in every sense".

Contents of the following 5 letters from correspondence confirm data from the source that in 1882, besides Belgrade citizens, also Sabac gymnasts formed an association and they were mentioned as very active but they made new perspective to the lineup of forming associations all over the Kingdom of Serbia, correct and add data from the literature (Spernjak, 1931; Ilić, & Mijatović, 1994, 2006, 2008). Namely, in the same 1882, after Belgrade Association, as second by order was formed "Association for Gymnastics and Shooting in Zaječar" (June 1882), even in certain sources it was quoted that the founding year was 1890, while Šabac gymnastics association was formed as the third by order (September 1882).

From the contents of these, as Petrović quotes - "original" letters can be concluded how difficult it was to found an association and they showed besides names of individuals, also what prejudices and conscience of our people at that time were, whereas the

author noticed “that mentality has not changed to the present day (not only in Šabac)”. How difficult it was to found such associations and real social success illustrates correspondence, i.e. the letter sent from Šabac on July 12, 1882 to the chairman of Belgrade Association, Dr. Vladan Djordjević:

„Dear Sir,

All orders and rules were received, but I couldn't succeed in founding that association in Sabac. While I analyzed opinion of citizens, it seemed as they could hardly wait, but when I summoned immediate assembly yesterday, on July 11th, they showed how reliable their promise was. Of 30 invited citizens, of whom some were traders and some craftsmen, not one of them showed up. Even many of the invited clerks didn't show up. In total 16 of us gathered and decided to once again appeal to the citizenship, elect the temporary board consisting of 6 persons and to schedule a public meeting and invite all to register and start working.“

Further on, there are names of individuals who were elected to the temporary board (a court member, a doctor, a district assistant engineer, a trader, a supplant and a reporter Mihajlo G. Ruvidić, a grammar school teacher (written on July 12th, expedited on July 25th 1882).

Reply by Dr. Vladan Djordjević to Mihajlo Ruvidić, whom he addressed the chairman, even later he would be elected foreman, was written on the same date:

<...> “And despite unpleasant news in your letter since a few people gathered when on July 11th you organized the first gathering – do not let it influence your mood, and leave the idea or lose inspiration, at least not until an initiation is made. Later, in further development, if there would be enough friends to help – to keep it alive! Anyway it is a simple symptom of all public associations in Serbia and that is where the need lies: work against that symptom – at least as much as possible!”

(sent on July 26th 1882)

In the fourth letter sent on October 1st 1882 a report for First Belgrade Association for Gymnastics and Combat was included:

“We cordially report that here in Sabac we constituted gymnastics association named

“Šabac Association for Gymnastics and Combat”. Wishing to stay with you in permanent touch and friendly relationship, we are kindly asking you to

send us the first example of “members' ID” because the previously sent sample was lost. The association has exercises twice a week and till now there are 38 mostly regular members“.

The letter contained names of Management members and councilors amongst who a notary, a treasurer, a district doctor, a teacher, a trader, a bookseller, an accountant and a painter were. Signatories are of the elected chairman of Sabac association – a director of grammar school Stojan Markovic and a foreman Mihajlo Ruvidić.

In the following, fifth letter, already on the following day, October 2nd, Dr. Vladan Djordjević replies on behalf of Belgrade Association:

„To the management of Šabac gymnastics association,

With special pleasure the management of Belgrade Gymnastics Association received a letter from the newly formed gymnastics association in Sabac. On this occasion the Management of Belgrade Association congratulates to Šabac Association and its eager management on such decisiveness and thanks it for acceptance of this useful institution and wishes it to enlarge. <...> The Mmanagement of Belgrade Gymnastics Association expects the link between these two bands will stay endless and useful.”

In the sixth letter Dr. Vladan Djordjević replies on December 3rd to the message from Sabac band about the need to purchase cannonballs for trainings (dated November 27th), “that there are no cannonballs on stock but an order was given on this occasion to the accountant to order in a telegraphical way for your association 15 pairs of cannonballs of which 10 pairs of 5 – and 5 pairs of 6 kilograms“.

Enclosed with these letters was the seventh one from 1885, which was sent from Smederevo to the chairman of Belgrade association Steva Todorović. It is not hard to notice that all letters contain prettiness of antique, archaic correspondence manner typical for the past time, so the content is shown authentically:

„To the management of The First Belgrade Gymnastics and Combat Association

Three years ago, when the First Belgrade Association for Gymnastics and Combat was founded, it accepted noble duty to spread such useful institutions all over Serbia and place the seed. Smederevo citizens following Belgrade example are willing to found such a band in their town. Since Belgrade Association is an

initiator of all such associations, the temporary management of this association considering it an honour informs the management that this association will hold its main gathering in April 28th at 3 p.m. at "Laf" café and that Belgrade association management should choose and send a representative.

Smederevo April 22nd 1885

Temporary Chairman

Ahilo Kalman, Lecturer"

(received in Belgrade April 23rd 1885)

Photo 1. Illustrations of exercise contents in associations for gymnastics and combat (Vukašinović, 2013)

From the contents of the letter by Ahilo Kalman to the Management of Belgrade Gymnastics Association it can be concluded that before constitution of Smederevo's Gymnastics Association there were some Smederevo citizens who were gathering because they were attracted by gymnastics and that they were named band. The initiative for training gymnastics originated most probably from gymnastics teachers but also from Ahilo Kalman, a German language teacher, who was experienced in organizing exercises, the experience he gained while working as a gymnastics teacher in Kragujevac Grammar School. Smederevo citizens noticed it and appreciated his initiative and elected him a temporary chairman, and they saw him as a future chairman. Foundation of Smederevo Association for Gymnastics and Combat, the first sports organization founded in Podunavlje District, was confirmed by finding a few more valuable data during collection of documentation material about Smederevo falconry (Vukašinović, 2013).

Belgrade Association helped all newly founded associations by sending its documentation: "Instructions" (rules of Belgrade association about the work founded on the idea of nourishing health, abilities and spreading nation's conscience, especially of children and youth, author's remark), "Decree" ("basic provisions on foundation and existence of the association") and "Gym rules" ("inner work and order, as well as organization of social gym"), ID form with records of attendance, which was considered base for establishing an organization. Besides morale assistance, Belgrade gymnasts assisted financially – 5 to 6 kg cannonballs. Knowledge and experience were transferred through cooperation of these associations with Belgrade association, by organizing mutual public performances. Certain Smederevo gymnasts went to Belgrade association to work out because it was best equipped, where they gained new experience in exercising and organizing work in association and they later on transferred it to Smederevo's gymnasts and took over leading positions in the association.

CONCLUSION

From this time distance it can be said that the vision of founders of Belgrade Association for Gymnastics and Combat, academicians Steva Todorović and Dr. Vladan Djordjević was based on idealism and realistic expectations that in time, despite complex social-historic occasions, gymnastics association will begin to live through and develop as a significant segment of social and cultural life and a foothold of social conformation in the Kingdom of Serbia. Their dedication and loyalty to glorious goals, amongst which was physically reinforcement and building a morale and healthy individual, considered constant initiative in accomplishing the main task – their huge association to become the mainstream for similar gymnastics associations founded outside Belgrade.

The interesting and significant facts from Jovan Vanja Petrović's handwriting that was never published, by defined authenticity of presented facts, have already justified the goal of this research paper, and especially because they also enrich and complete current knowledge of the explored phenomenon and sequence of civil gymnastics societies formation in the Kingdom of Serbia. Namely, although it was considered that in 1882, after Belgrade Association for Gymnastics and Combat, as the second one by order of formation Šabac Association, unavoidable facts enabled observation in a critical way and establishment of a new schedule of civil gymnastics associations formation in the Kingdom of Serbia; after Belgrade the next formed – the second gymnastics association was in Zaječar (June 1882), while in Šabac gymnastics association was formed as the third one (September 1882). For the fourth formed association in Smederevo, data from the seventh letter of correspondence enabled fixing of the precise date of formation, and that was April, 22, 1885.

This addition to the research of forming the associations for gymnastics and combat justified assumption that critical check and reconstruction of the existing data will be able and as such it presents unpretentious contribution to the study of the first attempts of introduction of organized sports in the Kingdom of Serbia. New perception to which was reached will be especially important track for further research of history of gymnastics and Serbian sport.

REFERENCES

1. Ilić, S., & Mijatović, S. (1994). *Istorija fizičke kulture Kneževine i Kraljevine Srbije, deo 3*. [History of Physical Culture of the Principality and Kingdom of Serbia, part 3. In Serbian]. Belgrade: Faculty of Physical Culture of Belgrade University.
2. Ilić, S., & Mijatović, S. (2006). *Istorija fizičke kulture Kneževine i Kraljevine Srbije, deo 3*. [History of Physical Culture of the Principality and Kingdom of Serbia, part 3. In Serbian]. Belgrade: Faculty of Physical Culture of Belgrade University.
3. Ilić, S., & Mijatović, S. (2008). Телесно вежбање у грађанским гимнастичким друштвима (1857-1914). У С. Илић (ур.) *Телесно вежбање и спорт у Србији (1857-2007)* [Body Exercising in civil gymnastics association (1857-1914). 150 years of organized body exercising and sports as well as 125 years of falconry in Serbia. In Serbian]. In S. Ilić (ed.) *Body Exercising and Sports in Serbia (1857-2007)*. Beograd: DTA doo.
4. Jovanović, B. (1957). Povodom stogodišnjice organizovanog fizičkog vaspitanja u Srbiji. [On the occasion of hundredth anniversary of physical education in Serbia. In Serbian]. *Physical Culture*, 7-8, 327-330.
5. Petrović, V.J. „Inicijativa Beogradskog društva za gimnastiku i borenje za osnivanje sličnih društava u Srbiji“, rukopis, arh. br. 2649 (str. 1-7). [“Initiative of Belgrade Association for Gymnastics and Combat for founding of similar associations in Serbia”, handwriting, archive No. 2649 (pgs. 1-7). In Serbian]. Belgrade: The Sports Museum, Faculty of Sports and Physical Education.
6. Petrović, V.J. (1983). Fizička kultura do 1941. god. [Physical culture till 1941. In Serbian]. In M. Maletić (ed.), *Socijalistička republika Srbija, II tom*. [The Socialist Republic of Serbia, II tome. In Serbian], (pgs. 433-435). Belgrade: Literary newspapers..
7. Spornjak, B. (1931). *Povest gimnastike i sokolstva*, drugo prerađeno i prošireno izdanje. [History of Gymnastics and Falconry, second modified and widened issue. In Serbian]. Vinkovci: “New age” in Vukovar.
8. Trujić, N. (1967). *Fizička kultura u školama Srbije u 19. veku*. [Physical Culture in Schools of Serbia in the 19th Century. In Serbian]. Belgrade: Committee for History, Archive and Serbian Museum for Physical Culture.
9. Vukašinović, V. (2013). *Sokolstvo u Smederevu, 101 godina sokolstva i 128 godina gimnastike (1885-2013)*. [Falconry in Smederevo, 101 years of Falconry and 128 years of Gymnastics (1885-2013). In Serbian]. Smederevo: SIA.

BEITRAG ZUR ERFORSCHUNG DER GRÜNDUNG VON GYMNASTIK - UND KAMPFSPORTVEREINEN IM KÖNIGREICH SERBIEN

Zusammenfassung:

In dieser Arbeit wurden die Ergebnisse einer Untersuchung aufgezeigt, deren Ziel es war, die Angaben über den Beginn und die Reihenfolge der Gründung von bürgerlichen Vereinen für Gymnastik und Kampfsportarten im Königreich Serbien kritisch zu erfassen. Dies wurde durch den Fund eines unveröffentlichten Dokuments aus der Hinterlassenschaft von Jovan Vanja Petrović im Museum für Körperkultur im Rahmen der Fakultät für Sport und Körpererziehung in Belgrad ermöglicht. Der Inhalt einiger Briefe warf neues Licht auf bisherige Erkenntnisse über die ersten Versuche der Einführung von Sport in Serbien außerhalb Belgrad.

Schlüsselwörter: GYMNASTIK UND KAMPFSPORT / KÖNIGREICH SERBIEN / BÜRGERVEREINE / SIEBEN BRIEFE / REIHENFOLGE DER GRÜNDUNG / NEUE ANGABEN

Received: 03.04.2015.

Accepted: 13.01.2015.